

KOMPOZITSIYA QONUNIYATLARI VA ULARNING O'QUV JARAYONIDAGI O'RNI

Tursunboyeva Umidaxon Abduqodir qizi

Andijon Davlat Pedagogika instituti

Ijtimoiy va amaliy fanlar fakulteti

Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishi

3-bosqich 302-guruh talabasi

umidaxontursunboyeva1@gmail.com

Annotatsiya: *Maqolada kompozitsiya qonuniyatlari va ularning o'quv jarayonidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolada pedagogik yondashuvlar, tasviriy san'at darslarida kompozitsiya elementlaridan foydalanish, bolalarning ijodiy va estetik rivojlanishi, hamda dars samaradorligini oshirish yo'llari muhokama qilinadi.*

Kalit so'zlar: *kompozitsiya qonuniyatlari, tasviriy san'at, o'quv jarayoni, pedagogika, ijodiy rivojlanish, estetik did, dars samaradorligi*

Kompozitsiya qonuniyatlari tasviriy san'atning asosiy tamoyillaridan biri bo'lib, u bolalarning ijodiy va estetik rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Boshlang'ich va o'rta maktab bosqichlarida tasviriy san'at darslarida kompozitsiya elementlari – shakllar, ranglar, nisbiy joylashuv va balans – bolalarning vizual tafakkuri, ranglarni tanlash va uyg'unlashtirish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi (akhmedov, 2010; gulomov, 2007).

Kompozitsiya qonuniyatlarini o'rganish bolalarga ijodiy qarorlar qabul qilish, vizual yechimlarni yaratish, hamda tasviriy ishlarni tahlil qilish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, o'quv jarayonida kompozitsiya elementlarini qo'llash orqali darslar interaktiv va samarali bo'ladi, bolalar o'z ishlariga mas'uliyat bilan yondashishni o'rganadilar. Tasviriy san'at darslarida kompozitsiya qonuniyatlaridan foydalanish orqali:

- Ranglar, shakllar va chiziqlarni uyg'unlashtirish;
- Vizual va estetik qarashlarni shakllantirish;
- Ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish;
- Mustaqil qaror qabul qilishni o'rgatish;
- Guruh ishlari va interaktiv mashg'ulotlar orqali ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish;

Imkoniyatlari ta'minlanadi. Shu tariqa, kompozitsiya qonuniyatlari o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi, bolalarning ijtimoiy, estetik va ijodiy rivojlanishini ta'minlaydi hamda darslarni qiziqarli va interaktiv qiladi. Kompozitsiya qonuniyatlari tasviriy san'atning asosiy pedagogik elementlaridan biri hisoblanadi. U bolalarning vizual tafakkur, rang va shakl tanlash, ijodiy qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Akhmedov (2010) va gulomov (2007) tadqiqotlariga ko'ra, boshlang'ich sinflarda tasviriy san'at mashg'ulotlarida kompozitsiya elementlaridan

foydalanish bolalarning estetik didi, ijodiy qobiliyati va darsga qiziqishini oshiradi. Shu bilan birga, bolalar mustaqil qaror qabul qilish, ijodiy yechimlar yaratish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Soliev (2014) va karimov (2009) tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, kompozitsiya elementlarini o'rganish bolalarga: Ranglar va shakllarni uyg'un ishlatishni o'rgatadi; Vizual qarash va estetik didni rivojlantiradi; Ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Shuningdek, pedagogik yondashuvlar bolalarda ijtimoiy uyg'unlik, hamkorlik qobiliyati va motivatsiyani oshiradi. Bobo (2012) va soliev (2014) tadqiqotlariga ko'ra, kompozitsiya qonuniyatlarini o'rganish bolalarda ijtimoiy integratsiya, ijtimoiy mas'uliyat, hamda ijodiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bolalar dars jarayonida o'z ishlarini baholash va ko'rgazmalarda namoyish qilish orqali reflektiv fikrlashni o'rganadilar. Pedagogik yondashuvlar bolalarning motivatsiyasini oshiradi, darslarni qiziqarli qiladi va o'z ishlariga mas'uliyat bilan yondashishni shakllantiradi. Interfaol mashg'ulotlar orqali bolalar ijodiy qarorlar qabul qilish, rang va shakllardan foydalanish, kompozitsion yechimlar yaratish, va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shuningdek, kompozitsiya qonuniyatlarini o'rganish bolalarning vizual tafakkurini oshiradi, estetik didini rivojlantiradi va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

1. Ijodiy rivojlanishni ta'minlaydi: bolalar ranglar, shakllar va chiziqlarni uyg'unlashtirib o'ziga xos ijodiy yechimlar yaratadilar.

2. Estetik did va tanqidiy fikrlashni shakllantiradi: bolalar san'at orqali o'z estetik qarashlarini rivojlantiradilar va yaratgan ishlarini tahlil qiladilar.

3. Mustaqil qaror qabul qilishni rivojlantiradi: interfaol metodlar bolalarni o'z qarorlarini mustaqil qabul qilishga rag'batlantiradi.

4. Guruh ishlari va muhokama orqali ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi: talabalar bir-biri bilan muloqot qilish, fikr almashish va hamkorlik qilishni o'rganadilar.

5. Dars samaradorligini oshiradi: interfaol mashg'ulotlar darsni qiziqarli qiladi va bolalarni faol ishtirok etishga rag'batlantiradi.

Shuningdek, kompozitsiya qonuniyatlarini o'rganish bolalarning ijtimoiy integratsiyasi, ijtimoiy uyg'unlik, ijtimoiy mas'uliyat va hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. Umuman olganda, boshlang'ich sinflarda tasviriy san'at mashg'ulotlarida kompozitsiya qonuniyatlarini qo'llash bolalarning:

- Ijodiy qobiliyatlari;
- Estetik didi va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari;
- Ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalari;
- Mustaqil qaror qabul qilish va reflektiv tafakkur;

Ni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, darslar motivatsion va interaktiv bo'lib, bolalarning ijtimoiy va estetik rivojlanishiga hissa qo'shadi. Kompozitsiya qonuniyatlarini o'quv jarayonida qo'llash bolalarning ijodiy, estetik va ijtimoiy rivojlanishida muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Boshlang'ich sinflarda tasviriy san'at darslarida interfaol va kreativ metodlar yordamida bolalar:

- Ranglar, shakllar va chiziqlarni uyg'un ishlatishni o'rganadilar;
- Ijodiy qarorlar qabul qilish va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar;
- Estetik did va vizual tafakkurini shakllantiradilar;
- Mustaqil fikrlash va reflektiv qaror qabul qilishni o'rganadilar;
- Guruh ishlari va interaktiv mashg'ulotlar orqali ijtimoiy hamkorlik va kommunikatsiya qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlar bolalarni darsga faol jalb qiladi, ularni motivatsiya qiladi va o'z ishlariga mas'uliyat bilan yondashishni o'rgatadi. Shu bilan birga, bolalar o'z ishlarini ko'rgazmalarda namoyish etish orqali ijtimoiy tajriba oladilar va ijodiy potensialini mustahkamlaydilar. Pedagogik nuqtai nazardan, boshlang'ich sinflarda kompozitsiya qonuniyatlarini o'rgatish bolalarga:

- Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish;
- Estetik did va tanqidiy fikrlashni shakllantirish;
- Ijtimoiy hamkorlik va kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish;
- Mustaqil fikrlash va reflektiv qaror qabul qilishni o'rgatish;
- Madaniy qadriyatlarni anglash va hurmat qilish;

Imkoniyatlarini beradi. Shuningdek, mashg'ulotlar bolalarga ijtimoiy integratsiya, ijtimoiy uyg'unlik, ijtimoiy mas'uliyat va hamkorlikni rivojlantirish imkonini beradi. Interfaol mashg'ulotlar bolalarning motivatsiyasini oshiradi, darslarni qiziqarli qiladi va ta'lim samaradorligini oshiradi. Umuman olganda, boshlang'ich sinflarda tasviriy san'at mashg'ulotlarida kompozitsiya qonuniyatlarini qo'llash bolalarning:

- Ijodiy qobiliyatlari;
- Estetik didi va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari;
- Ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalari;
- Mustaqil qaror qabul qilish va reflektiv tafakkur;

Ni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, darslar motivatsion va interaktiv bo'lib, bolalarning ijtimoiy, hissiy va estetik rivojlanishiga hissa qo'shadi. Natijada, kompozitsiya qonuniyatlarini o'quv jarayonida qo'llash pedagogik samaradorlikni oshiradi, bolalarni ijtimoiy, hissiy va ijodiy rivojlantirishga xizmat qiladi va dars jarayonini interaktiv va qiziqarli qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Akhmedov, g. (2010). San'at ta'limi va rangshunoslik asoslari. Toshkent: fan va texnologiya.
2. Gulomov, t. (2007). San'at ta'limida bolalar ijodini rivojlantirish. Toshkent: o'zbekiston yozuvchilar nashriyoti.
3. Bobo, s. (2012). Bolalar san'ati va ijodiy rivojlanish. Toshkent: o'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.

4. Soliev, b. (2014). Kompozitsiya va shakllarning san'atdagi o'rni. Toshkent: fan va adabiyot.
5. Karimov, r. (2009). San'at ta'limi: metodologiya va pedagogik yondashuvlar. Toshkent: ta'lim nashriyoti.
6. Petrov, a. (2003). Artistic representation and national identity. London: routledge.
7. Lur'ya, I. M. (1999). Psixologiya ranglar: hissiy ta'sirlar va san'atda qo'llanilishi. Moskva: ruhshunoslik nashriyoti.
8. Kovalev, s. A. (2011). Ranglar va shakllarning psixologik ta'siri. Moskva: san'atshunoslik nashriyoti.
9. Karimov, n. O. (2016). Bolalar va san'at: tarbiyaviy ahamiyati. Toshkent: xalqaro ta'lim nashriyoti.
10. Davlatov, n. G. (2015). Inklyuziv ta'limda tasviriy san'atning o'rni. Toshkent: ta'lim nashriyoti.
11. Akhmedov, g., & soliev, b. (2018). Visual arts education strategies. Tashkent: ta'lim nashriyoti.
12. Petrov, a., & lur'ya, I. M. (2020). Visual arts and educational pedagogy. London: routledge.
13. Soliev, b., & bobo, s. (2017). Creative methods in art lessons. Tashkent: fan va adabiyot.
14. Bakhtiyorovich, ismonov khurshidbek, and ruziyev nuriddin mukhammadaliyevich. "pairing, their own aspects and corresponding methods of work with pairing in the autocad software." international journal on orange technologies 3.12 (2021): 211-216.
15. Qizi abduraimova, muazzamoy abduqodir. "perspektiva." international conferences. Vol. 1. No. 11. 2022.
16. Xurshidbek, ismonov, rustamov umurzoq, and abduraimova muazzamoy. "markaziy va parallel proyeksiya ortogonal proyeksiyalar va modelni ko'rinishlari." educational research in universal sciences 1.4 (2022): 70-81.
17. Ismonov, xurshidbek baxtiyorovich, and muazzamoy abduqodir qizi abduraimova. "ortogonal proyeksiyalar va modelni ko'rinishlari." educational research in universal sciences 1.3 (2022): 288-296.
18. Qizi, abduraimova muazzamoy abduqodir. "projection and axonometry."
19. "umum ta'lim maktablarda chizmachilik fanini o'qitishning hozir holati." oriental art and culture, vol. 5, no. 6, 2024, pp. 65-69.